

Наукове осмислення долі українського села

Славний шлях ювіляра простягся вздовж десятиліть бурхливої та суперечливої вітчизняної історії, протягом яких Володимир Васильович Юрчишин був активним її учасником. Уся його свідома діяльність тісно пов'язана з долею села, вихідцем із якого він був і завзятим захисником якого став у різних ролях – учня технікуму, колгоспного агронома, студента, аспіранта, викладача й керівника великого навчального закладу, організатора агро економічної науки та видатного її діяча.

Різномісний трудовий досвід і насичена подіями дійсність дали вдумливому, кваліфікованому й відповідальному вченому можливість усвідомити, узагальнити і сформулювати важливі висновки стосовно пройденого селом шляху та його альтернативних перспектив. Усе це зрештою зосередилося в науковому напрямі досліджень, який веде Володимир Васильович упродовж останніх десятиліть – а саме аграрної політики. Тут він, безумовно, найбільший авторитет і автор багатьох публікацій, з яких виділяється багатством змісту книга „Аграрна політика в Україні на зламах політичних епох” („Наукова думка”, 2009 р.).

Історія країни й села поділяється на три епохи, причому всі вони охопили двадцяте століття та характерні активним державним втручанням у долю селянства. Автор називає їх українсько-російською, партійно-радянською і пострадянською, а між ними сталися історичні злами, якими різко розмежовувалося життя селянських мас. Між першою й другою епохою злам був започаткований державним переворотом 1917–1920 років, а між другою і третьою – руйнуванням державно-соціалістичного ладу, що почалося

останніми роками союзної держави та першими – незалежної української. При протилежних напруженнях перетворень обидва злами були насильницькими, безвідповідальними й руйнівними стосовно матеріальної бази економіки. Але якщо перший злам – це вже історія, яка не підлягає коригуванню, то другий, що відбувся не так давно, повинен бути всебічно оцінений за соціально-економічними критеріями і з цього необхідно зробити практичні висновки, якими ще не пізно пом'якшити наслідки невдалих реформ і відповідно внести певні зміни в аграрну політику. В цьому актуальність роботи ювіляра й значення його принципової позиції.

У центрі аграрної політики мають бути становище та інтереси селянства. Учений звертає увагу на те, що воно протягом багатьох поколінь зазнавало політичної, правової, соціальної й економічної дискримінації. Останнім часом процеси збезлюднення, деградації села, ігнорування інтересів його жителів прогресують. Між тим в Україні селянство є основою нації, її творцем і родоводом. Із втратою соціальних, демографічних, духовних, культурних, звичаєвих та інших надбань вітчизняного села країна перестане бути Україною. Державна аграрна політика, як і в радянські часи, спрямовується згори, виходячи з уявлень чиновництва чи інтересів великого капіталу. Селяни замість того, щоб бути заінтересованими суб'єктами реформ, залишаються мовчазними об'єктами посилення на їхні інтереси. Обіцянки звільнити людину від підпорядкування колгоспній системі завершилися повністю безправним становищем найманого працівника у чужих власників сільгосп підприємств. Колгоспник все ж вважався співвласником майна господарства, яке тепер втрачено чи перейшло до нових хазяїв села. Як колгоспи у свій час створювалися примусово, так і їхня ліквідація була здійснена згори, спочатку переоформленням у КСП, а на початку 2000 року за президентським указом терміново, впродовж трьох місяців, реформуванням у незрозумілі (не тільки селянам, а й самим реформаторам) так звані організаційно-правові форми. Реформами руйнувалися сільські громади – історично формована спільність жителів села.

Невипадково невдовзі після реформування сільгоспідприємств засобами державної політики почалася боротьба з виробничими кооперативами – тими організаційними формами, які обрали близько двох тисяч уже реформованих господарств. Руйнуванням трудових колективів досягалося роз'єднання односельців із тим, щоб селяни один за одним втрачали зв'язок із селом, ставали чужими в ньому й віддавали землі багатим претендентам на володіння українською аграрною економікою.

Учений не заперечував необхідності серйозних перетворень у радянському селі, схвалював низку реформаційних кроків, які створювали умови для господарювання на засадах власності громадян на засоби виробництва. Але зовсім не обов'язково переводити всю діяльність в особисті господарства. Було схвалено збереження великого виробництва в таких формах, як асоціації, кооперативи, товариства, артілі, основою яких стали б виробничі структури і підрозділи, наділені вищою самостійністю. Водночас висловлювалося застереження стосовно таких форм, які ґрунтувалися не на праці, а на капіталі, зокрема, акціонерних товариств. Висловлювалося також занепокоєння практикою введення банкрутства сільгоспідприємств, що завершувалася привласненням чужого капіталу чи зруйнуванням виробництва.

Оскільки українство – народ із глибокою селянською цінністю, Володимир Васильович вводить у науковий обіг складні терміни, якими ставить селянство у центр аграрної політики. Вона повинна набувати „село-селянство – центрального змісту”, у суспільстві – зберігатися „сільсько-селянські цінності”. Державна політика має забезпечувати „рівномірне економічне партнерство у тандемі „держава – сільське господарство”. Сформульовано тріаду „земля – селянин – хліборобство”, а весь устрій, який складається на селі, дістає назву „монопольно-корпоративно-латифундистського укладу земельно-орендного типу”.

Визначальними в аграрній політиці стали реформовані земельні відносини. Наділення людей земельними частками виявилось пасткою, в яку заманили селянство. Рядовий пайовик неспроможний обробляти свою кількагектарну ділянку, або ж виявляється в

силу різних обставин неефективним виробником. Засобами активної пропаганди пайовиків змушували віддати землю в оренду так званим ефективним власникам. Відмовившись від власного господарювання, номінальний власник землю вже не поверне. Таким чином спрямовані земельні реформування ведуть до перетворення найдорожчого природного ресурсу країни у великий капітал олігархів – латифундистів, які, спираючись на земельну базу, підпорядковують своїм інтересам всю економіку країни. Політика латифундизації ламає і менталітет селянства, яке раніше не вбачало майбутнього без землі. Споконвіку селянин прагнув мати хоча б клаптик, а тепер доведений до такого стану, що ладен продати одержану ділянку будь-якому й задешево.

Оцінювати реформи, вважає Володимир Васильович, потрібно за їх результатами. Нинішні наслідки сільських перетворень, як загальновідомо, невтішні. Уже чверть століття країна живе під гаслами реформ. Коли події кінця 2014-го – початку 2015 року повернули курс розвитку держави в принципово новому напрямі (якщо вдасться його витримати, можна буде говорити і про третій злам політики), виявилось, що до цього часу справжніх реформ у нас не було. Справжніх – тобто з позитивними результатами. Виходить, що необхідно реформувати дотеперішні так звані реформування. З'явився шанс суттєво змінювати ситуацію зміною статусу селянства. Можемо покласти надію на реформу місцевого самоврядування, в основі якої розширення повноважень й економічної бази громад. Українське село історично розвивалося громадою, роль якої була підірвана свавільними реформуваннями. Важливо, щоб добрі наміри стосовно громад не були поховані звичною управлінською бюрократичною практикою. У працях Володимира Васильовича послідовно проводилася думка, що за ситуацію на селі відповідає вся громадськість країни і наука. Нині таке активне втручання всього організованого суспільства вкрай необхідне.

Ювіляр, який зробив великий багаторічний внесок у науку й завжди займав у ній активну позицію, продовжує брати участь у боротьбі за зміцнення нашої економіки. Вітаючи Володимира Васильовича з високо-

літтям, його колеги та спільники в цьому змаганні зичать ювілярові доброго здоров'я

й наснаги, щоб і далі міг творити та відзначати в майбутньому нові ювілеї.

*В.С. ДІЄСПЕРОВ, доктор економічних наук
Національний науковий центр „Інститут аграрної економіки”*

*

Народжений сіяти мудрість

Українська аграрна економічна наука за роки незалежності набула нових креативних ознак. Із науки, яка розтлумачувала та оправдовувала правильність, своєчасність і доленосність рішень партії й уряду, вона перетворилася в інструмент управлінських рішень, передбачення поступального розвитку та прогнозування складних суспільно-економічних процесів в аграрній економіці України. Такі якісні зміни стали можливими тому, що основи сучасного розвитку аграрно-економічного мислення закладали ще в ті часи такі велети, як Володимир Васильович Юрчишин.

Академік В.В. Юрчишин по праву посідає чільне місце в сучасній аграрній економічній науці. Він ніколи не був глашатаєм партійних рішень, навіть не допускав можливості їх популяризації, не говорячи вже про послідовне настирне втілення їх в економічну теорію та практику. Навпаки, він був, є і залишається вченим-бунтарем, який ту чи іншу проблему висвітлює в глибокій науковій інтерпретації, подаючи не лише її минуле коріння, сучасний стан розвитку, а й ті можливі очікувані результати, які може зумовити її розв'язання чи нехтування нею. Власне така чітка позиція і викликала незаслужене ігнорування його набутків та діяльності в часи радянського минулого.

Лише мужня, переконана в своїй науковій правоті людина могла вистояти й побороти ті владні гоніння, які випали на його долю. Послідовно обґрунтовуючи та обстоюючи свою наукову позицію, Володимир Васильович став патріархом української аграрно-економічної науки, відомим не лише в усьому загалі науковців України, а й далеко за її межами. Його виокремлює з наукового середовища генно закладена селянська мудрість, послідовність і логічність мислення та

викладу своїх думок, відданість життєвим інтересам українського селянства, глибока людська скромність і невичерпна енергія творити й допомагати іншим.

На відміну від тих аграрно-економічних учених, які занурилися у власну інтерпретацію запозичених зарубіжних дефініцій і категорій, думка вченого В.В. Юрчишина спрямована на обґрунтування тих, ще невичерпаних можливостей, які властиві українському селянству як оберегу нашого менталітету, культури та духовності.

І в цьому пошуку він продовжує залишатися фундаменталістом, послідовним системним аналітиком, витонченим прогнозистом. Усі, хто знайомий із науковою криницею академіка В.В. Юрчишина, переконуються в одному – він ніколи не робить поверхових популістичних висновків, його наукові переконання глибоко аргументовані, викладені в логічно-послідовній формі, стисло, без зайвих слів, вступів, припущень, а зрозумілою й переконливою мовою. Науково-професійний стиль академіка В.В. Юрчишина – скупість слів, переконливість доказу, логічність мислення та викладу думки. Той, хто мав і має можливість живого спілкування з академіком В.В. Юрчишином, переконує себе в тому, як це важливо в науковому середовищі володіти таким даром, як мудрість, яка дається глибокими знаннями, умінням розумно розпитувати, уважно слухати, спокійно відповідати та не нав'язувати свою думку, а переконувати в істинній правдивості її. Мудрість ученого полягає не в тому, щоб пізнати, що треба робити, а в тому, щоб знати, що робити раніше, а що пізніше і в який спосіб. Мудрість академіка В.В. Юрчишина переконує, що йому дано сіяти й засівати поле неочікуваними, але життєво необхідними висновками та рішеннями.